

DET KONGELIGE
HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENT

Rundskriv

De regionale helseforetakene
Helseforetakene
Kommunene

Nr.
1-5/2011

Vår ref
201003873-/LiT

Dato
3.11.2011

Helsehjelp til personer uten fast opphold i riket og personer uten lovlig opphold

1. Innledning

Helse- og omsorgsdepartementet fastsatte 30. juni 2011 en endring i prioriteringsforskriften § 1. Endringen er trådt i kraft. Bestemmelsen avgrenser det personellmessige virkeområdet for pasientrettighetsloven kapittel 2, det vil si *hvem* som omfattes av rettighetene i dette kapittelet. Endringen klargjør hvilken rett til helsehjelp personer som oppholder seg ulovlig i landet og personer uten fast opphold i landet har.

Prioriteringsforskriften § 1 første ledd fastsetter som hovedregel at alle personer som oppholder seg lovlig i riket, og som *enten* har fast opphold i riket *eller* er medlemmer av folketrygden med rett til stønad ved helsetjenester *eller* har rett til helsehjelp i henhold til gjensidighetsavtale med annen stat, har fulle rettigheter til helsehjelp i riket. Vilkåret som gjelder fast opphold, vil normalt være oppfylt hvis oppholdet har vart, eller skal vare, i minst ett år. Med fulle rettigheter forstås at pasienten omfattes av alle bestemmelsene om rett til helsehjelp i pasientrettighetsloven kapittel 2. Alle personer som omfattes av hovedregelen har samme rett til helsehjelp, og det er ikke adgang til å forskjellsbehandle pga. statsborgerskap el.lign..

For personer som ikke omfattes av hovedregelen om full rett til helsehjelp, fastsetter bestemmelsen særlige regler i andre til fjerde ledd. Dette omfatter personer uten lovlig opphold i landet og personer uten fast opphold i riket. Reglene angir hvilken rett denne persongruppen har til helsehjelp, basert på oppholdsgrunnlag, alder og tilstand.

Departementet vil understreke at reglene om taushetsplikt for helsepersonell gjelder på dette området som på andre områder der helsepersonell yter helsehjelp, jf. helsepersonelloven kapittel 5.

2. Nærmere om rettighetene

2.1. Øyeblikkelig hjelp og vurdering

Alle personer som oppholder seg i riket har rett til øyeblikkelig hjelp, uavhengig av oppholdsgrunnlag eller oppholdets lengde. Retten omfatter både kommunehelsetjeneste og spesialisthelsetjeneste, og gjelder både somatikk og psykiatri. Videre har alle rett til en vurdering av sin helsetilstand etter pasientrettighetsloven § 2-2 første, tredje og fjerde ledd, og rett til de opplysninger vedkommende trenger for å ivareta sin rett til helsehjelp. Vurderingen skal være forsvarlig og skje på grunnlag av henvisningen. Om nødvendig skal supplerende opplysninger innhentes eller pasienten innkalles til undersøkelse.

2.2. Helsehjelp som er helt nødvendig og som ikke kan vente

Bestemmelsen angir at alle personer som oppholder seg i riket har rett til helsehjelp som er helt nødvendig og som ikke kan vente. Retten er uavhengig av andre faktorer, slik som oppholdsgrunnlag og oppholdets lengde, og kommer i tillegg til rett til øyeblikkelig hjelp og rett til vurdering, jf. pkt 2.1 over. Retten omfatter både somatikk og psykiatri.

Vurderingen av hvilke tilstander som ikke kan vente, må gjøres på individuelt medisinsk grunnlag. Forskriften legger til grunn en tidsramme på tre uker. Dersom det anses nødvendig at tilstanden behandles innen dette tidsrommet, har vedkommende rett til helsehjelp.

Forebyggende og rehabiliterende behandling vil normalt falle utenfor retten. Også slik behandling kan imidlertid etter omstendighetene omfattes, dersom behandlingen ikke kan vente. Det samme vil være tilfellet når det gjelder opphold i sykehjem.

2.3. Barn og gravide

Alle barn, det vil si personer under 18 år, som oppholder seg i riket, har tilnærmet full rett til helsehjelp her, uavhengig av oppholdsgrunnlag eller oppholdets lengde. Unntatt er rett til behandling fra privat tjenesteyter eller tjenesteyter utenfor riket, jf. pasientrettighetsloven § 2-1 fjerde og femte ledd og fristfastsettelse etter § 2-1 tredje ledd tredje punktum og § 2-2 andre ledd. Videre gis ikke rett til dekning av syketransport etter § 2-6, og ikke rett til fastlege. For øvrig har barn fulle rettigheter til helsehjelp, med mindre hensynet til barnet selv tilsier at helsehjelp ikke skal ytes. Dette vil være en faglig vurdering, og vil for eksempel kunne være tilfeller der helsepersonellet har sikker kunnskap om at barnet snart skal forlate landet, og det vil være uforsvarlig å starte en behandling som ikke kan slutføres.

Videre er fastsatt at alle gravide som oppholder seg i riket har rett til svangerskaps- og barselomsorg, alternativt abort etter reglene i abortloven. Gjeldende retningslinjer fra Helsedirektoratet skal legges til grunn for den svangerskaps- og barselomsorg som skal ytes.

2.4. Smittevern

Alle personer som oppholder seg i landet har rett til smittevernhjelp i henhold til regelen i smittevernloven § 6-1. Dette omfatter allmennfarlige smittsomme sykdommer, jf. smittevernloven § 1-3 nr.3 og er opplistet i forskrift om allmennfarlige smittsomme sykdommer § 1. Dersom det er uklart om personen er rammet av en allmennfarlig smittsom sykdom, vil en rett til vurdering av helsetilstanden følge av prioriteringsforskriften § 1 tredje ledd, jf. pkt.2.1 over.

2.5. Personer underlagt frihetsberøvelse

Alle personer som er underlagt frihetsberøvelse, har rett til nødvendig helsehjelp som ikke bør vente til frihetsberøvelsen er over. Hva som ikke *bør* vente er en mildere vurdering enn hva

som ikke *kan* vente, jf. pkt. 2.2 over. Dette innebærer for eksempel at også forebyggende og rehabiliterende helsehjelp som hovedregel vil omfattes. Hva som ikke bør vente må ses i forhold til frihetsberøvelsens lengde.

3. Betaling for helsehjelpen

Den vedtatte forskriftsendringen medfører ingen endring i reglene om betaling for helsehjelpen. Dette innebærer at personer som ikke har fast opphold i riket og som ikke er medlemmer av folketrygden eller stønadsberettiget i henhold til gjensidig avtale med annen stat, selv skal dekke kostnaden ved behandlingen fullt ut. Det vises til rundskriv I-2/2008 om Utgifter ved helsehjelp i norske helseinstitusjoner under den offentlige spesialisthelsetjenesten, blant annet for personer som ikke er bosatt i Norge. Her framgår det bl.a. at dersom pasienten ikke har fast bosted eller fast oppholdssted i Norge, men er medlem av folketrygden eller er stønadsberettiget etter gjensidig avtale med annet land, skal regning sendes til Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Det kan ikke kreves forhåndsbetaling for øyeblikkelig hjelp og for helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten som ikke kan vente.

4. Bosted

En persons bosted eller oppholdssted er avgjørende for å fastslå hvilken helseregion eller kommune som er ansvarlig for å tilby hjelpen. For personer som oppholder seg ulovlig i riket eller kun har kortvarig opphold, kan dette medføre særlige vansker, da disse normalt ikke anses for å være bosatt i riket, slik at det blir uklart hvor ansvaret for å yte helsehjelpen skal ligge. Det blir dermed et særlig spørsmål om hvor personen skal anses å være bosatt.

Personer som oppholder seg ulovlig i landet er normalt ikke registrert og ønsker heller ikke å være det. For personer med barn i skolepliktig alder kan den kommunen hvor barna går på skole gi et svar. Ellers antar departementet at det, i mangel av andre holdepunkter, må legges til grunn at vedkommende bor i den kommunen som han/hun oppgir å oppholde seg.

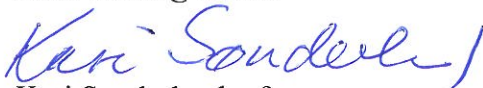
For personer med kortvarig opphold i landet bør faktisk oppholdssted legges til grunn for hvor vedkommende anses bosatt.

5. Foreslått ny forskrift

For øvrig viser departementet til at prioriteringsforskriften § 1 er foreslått opphevet, mens de gjeldende bestemmelsene er foreslått tatt inn i en ny forskrift om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold i riket, jf. høringsnotat av 4. juli i år (Høringsnotat om samhandlingsreformen – forslag til forskriftsendringer og nye forskrifter som følge av Prop. 91 L (2010-2011) Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester).

Prioriteringsforskriften § 1, slik den lyder etter endringen 30. juni i år, inkludert departementets merknader vedlegges til orientering.

Med vennlig hilsen

Kari Sønnerland e.f.
ekspedisjonssjef

Liv Telle
seniorrådgiver

Kopi:

Arbeidsdepartementet

Helsedirektoratet

Helsetilsynet

Justisdepartementet

Prioriteringsforskriften § 1:

§ 1. Virkeområde for pasientrettighetsloven kapittel 2

Pasientrettighetsloven kapittel 2 gjelder fullt ut bare for personer som har lovlig opphold i riket og som enten

- a) har fast opphold i riket, det vil si opphold som er ment å vare eller har vart minst 12 måneder, eller
- b) er medlemmer av folketrygden med rett til stønad ved helsetjenester, eller
- c) har rett til helsehjelp i henhold til gjensidighetsavtale med annen stat (konvensjonspasienter).

For personer under 18 år som ikke oppfyller vilkårene i første ledd, gjelder pasientrettighetsloven § 2-1 første ledd og andre ledd første og andre punktum og § 2-3 til § 2-5, med mindre hensynet til barnet tilsier at helsehjelpen ikke skal ytes.

Alle personer som oppholder seg i riket, har rett til helsehjelp etter pasientrettighetsloven § 2-1 første ledd første punktum, tredje ledd og § 2-2 første, tredje og fjerde ledd.

Alle personer som oppholder seg i riket, har i tillegg rett til følgende helsehjelp etter pasientrettighetsloven § 2-1 første ledd andre punktum og andre ledd første og andre punktum:

- a) helsehjelp som er helt nødvendig og ikke kan vente uten fare for nært forestående død, varig sterkt nedsatt funksjonstilstand, alvorlig skade eller sterke smerter.
Dersom vedkommende er psykisk ustabil og utgjør en nærliggende og alvorlig fare for eget eller andres liv eller helse, har vedkommende uansett rett til psykisk helsevern
- b) nødvendig helsehjelp før og etter fødsel
- c) svangerskapsavbrudd etter bestemmelsene i abortloven
- d) smittevern hjelp, jf. smittevernloven § 6-1
- e) helsehjelp som ikke bør vente til frihetsberøvelsen er opphørt, dersom vedkommende er undergitt frihetsberøvelse som nevnt i folketrygdloven § 2-17.

Merknad til prioriteringsforskriften § 1:

Merknader til § 1

Bestemmelsen angir nærmere virkeområde for pasientrettighetsloven kapittel 2. I utgangspunktet gjelder pasientrettighetsloven for alle som oppholder seg i riket. Etter pasientrettighetsloven § 1-2 første ledd kan det imidlertid i forskrift gjøres unntak fra lovens kapittel 2 for personer som ikke er norske statsborgere eller ikke har fast opphold i riket. I bestemmelsen er gjort unntak når det gjelder personer som ikke har fast opphold i riket. Bestemmelsen omfatter både somatikk og psykiatri.

Bestemmelsen omhandler rett til helsehjelp, dvs. naturalytelsen. Den regulerer ikke dekning av utgiftene. At en person har rett til helsehjelp medfører ikke at personen har rett til slik hjelp vederlagsfritt. Pasienter som ikke har fast opphold i riket og som ikke er trygdet etter folketrygdloven eller stønadsberettiget i henhold til gjensidig avtale med annen stat, skal

selv dekke kostnadene ved helsehjelp fullt ut. Dette innebærer at som hovedregel skal personer uten lovlig opphold i landet selv dekke kostnadene ved behandlingen. Det er imidlertid etter gjeldende praksis ikke anledning til å kreve forhåndsbetaling for øyeblikkelig hjelp eller helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten som ikke kan vente.

Dersom det er tvil vedrørende hvor en person som ikke har fast opphold i riket skal anses bosatt, anses den oppholdskommunen hvor vedkommende opplyser å oppholde seg for å være vedkommendes bostedskommune.

1. ledd

Fastsetter hovedregelen om at pasientrettighetsloven kapittel 2 fullt ut bare omfatter personer som har lovlig opphold i riket, og som oppfyller minst ett av de tre alternativene. Med « lovlig opphold » forstås personer som har lovlig oppholdsgrunnlag i riket etter utlendingsregelverket. Hvis en person har lovlig opphold i riket og omfattes av ett av alternativene, vil vedkommende ha alle rettigheter i henhold til pasientrettighetsloven kapittel 2. Det vil si at vedkommende har samme rettigheter når det gjelder helsetjenester som vanlige norske borgere.

Bokstav a)

Med « fast opphold » menes at personens opphold i riket er ment å vare eller har vart i minst 12 måneder. Bestemmelsen samsvarer med definisjonen i folketrygdloven § 2-1 om hvem som anses som bosatt i Norge.

Bokstav b)

Bestemmelsen viser til medlemmer av folketrygden med rett til stønad ved helsetjenester. Dette omfatter personer som er medlemmer av folketrygden med rett til ytelse etter folketrygdloven kapittel 5, jf. § 5-2 første ledd. Om en person er medlem av folketrygden fremkommer av reglene i folketrygdloven kapittel 2. Blant annet er personer som oppholder seg lovlig og er bosatt i Norge eller arbeidstakere i Norge, medlemmer av folketrygden.

Bokstav c)

Norge har inngått gjensidige avtaler (konvensjoner) med enkelte land om helsehjelp til disse lands statsborgere, eventuelt personer som er bosatt/trygdet i disse land. Avtalene gjelder i hovedsak helsehjelp som det oppstår behov for mens vedkommende oppholder seg i Norge. Det må i det enkelte tilfellet vurderes om pasienten og den aktuelle helsehjelpen dekkes av avtalen. Informasjon om hvilke trygdeavtaler Norge har inngått fås hos NAV.

2. ledd

Bestemmelsen angir at alle under 18 år som fysisk oppholder seg i riket som hovedregel har tilnærmet samme rett til helsetjenester som vanlige norske borgere, både fra kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Dette omfatter også helsekontroll ved helsestasjon og skolehelsetjeneste. Videre har de vanlig rett til vurdering for henvisning til spesialisthelsetjenesten, fornyet vurdering, fritt sykehusvalg og individuell plan. Rett til fastlege omfattes ikke.

Med « hensynet til barnet » tenkes hovedsakelig på tilfeller der det er avgjørende for resultatet av en behandling at den ikke avbrytes, dvs. i de tilfeller det er helt klart at det å avbryte behandling før den er fullført vil kunne være til skade for barnet. Hvis den som vurderer barnets helsetilstand er kjent med at barnet snarlig vil forlate landet, skal slik behandling ikke igangsettes dersom dette anses å være til barnets beste.

3. ledd

Angir at alle som fysisk oppholder seg i landet skal ha rett til øyeblikkelig hjelp fra kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten og rett til vurdering av helsetilstanden iht. pasientrettighetsloven § 2-2 første, tredje og fjerde ledd.

4. ledd

Bokstav a)

Alle har rett til helsehjelp som ikke kan vente. Dette er tilstander der hurtig behandling er avgjørende for utfallet eller for å sikre nødvendig smertelindring. Tilstander som krever behandling innen tre uker for ikke å utgjøre en fare for nært forestående død, varig sterkt nedsatt funksjonstilstand, alvorlig skade eller sterke smerter, gir rett til hjelp. Vurderingen av hvilke tilstander som ikke kan avvente behandling må gjøres på individuelt, medisinsk grunnlag. Dersom vurderingen av pasientens tilsier at behandling bør gis innen tre uker, har pasienten rett til behandling.

Tabellen nedenfor tar for seg eksempler på tilstander som kan falle innunder betegnelsen helsehjelp som « ikke kan vente ». Eksempelene må ses som et utgangspunkt og en veiledning for de individuelle vurderinger som uansett må foretas, og er ikke uttømmende.

Tilstand	Aktuell behandling	Alvorlighet	Tidsrom behandling antas å kunne vente	Utfall ubehandlet
TIA Forvarsel til hjerneslag	Utredning Profylakse	Potensielt alvorlig	0–3 uker	Risiko for utvikling av hjerneslag
Truende hjerteinfarkt	Utredning, evt. blokkering eller bypass-kirurgi	Potensielt alvorlig/dødelig	0–2 uker	Utvikling av hjerteinfarkt, død, hjertesvikt
Ischias med økende lammelser	Utredning Kirurgi	Alvorlig	2–3 uker	Utbredte lammelser, inkontinens Varige lammelser
Gangrenøse sår	Amputasjon	Alvorlig	1–2 uker	Generell infeksjon Økende gangren
Brannskader grad 3	Plastisk kirurgi	Alvorlig	2 uker	Infeksjon med spredning
Truende psykose	Medikamentell behandling	Alvorlig	Dager	Akutt forverrelse, fare for seg selv eller andre
Alvorlig depresjon med suicidfare	Medikamentell behandling ECT		Dager	Suicid
Mistanke om svært alvorlig kreftsykdom	Medikamentell behandling/ kirurgi/ stråleterapi	Alvorlig	Dager	Nært forestående død
Kreft i terminalt stadium	Palliativ behandling	Alvorlig	2 uker	Store lidelser Redusert livskvalitet

Ved tilstander der en person er psykisk ustabil på en slik måte at det kan være grunnlag for tvungent psykisk helsevern, har vedkommende uansett rett til psykisk helsevern.

Dersom helsepersonellet har fått sikker kunnskap om at personen skal forlate landet tidligere, skal faktisk utreisedato legges til grunn i vurderingen av om helsehjelpen kan vente. Helsepersonell har ingen plikt til å undersøke når utreise skal skje.

Bokstav b)

Leddene angir at alle gravide har krav på helsehjelp i forbindelse med graviditeten – både svangerskaps- og barselomsorg er omfattet. Gjeldende retningslinjer fra Helsedirektoratet skal legges til grunn for den hjelpen som skal ytes. Rett til helsehjelp under fødselen følger av rett til øyeblikkelig hjelp etter 2. ledd.

Bokstav c)

Angir at alle har rett til å få utført svangerskapsavbrudd etter bestemmelsene i abortloven.

Bokstav d)

Viser til at alle har rett til smittevern hjelp i henhold til regelen i smittevernloven § 6-1.

Bokstav e)

Angir at alle som er undergitt frihetsberøvelse som nevnt i folketrygdloven § 2-17, har rett til nødvendig helsehjelp som ikke bør vente til frihetsberøvelsen er opphørt. Dette innebærer at personer som er undergitt frihetsberøvelse skal ha tilnærmet samme rett til helsehjelp som andre innsatte, uavhengig av vedkommendes oppholdsstatus og oppholdstid i landet. Dette innebærer videre at også forebyggende og rehabiliterende behandling omfattes. Det er kun helsehjelp som uten nevneverdige konsekvenser kan utsettes til frihetsberøvelsen er over, disse personene ikke har rett til.